

De Groene regionale huisartsenorganisatie

VOOR KANTOOR EN ONDERSTEUNING HUISARTSENPRAKTIJKEN

[INLEIDING →](#)

[WERKEN AAN DUURZAAMHEID →](#)

[STAPPENPLAN →](#)

[PRAKTIJKVERHALEN →](#)

1

De Groene regionale huisartsenorganisatie

INHOUD

Inleiding	3	→
Waarom werken aan duurzaamheid?	4	→
Stappenplan Duurzaamheid voor de groene regionale huisartsenorganisatie:	8	→
1 Organisatie & draagvlak	9	→
2 Uitgangssituatie & plan	11	→
3 Financiering & subsidieregelingen	21	→
4 Evaluatieplan & delen ervaringen	25	→
Ondersteuning van Huisartsenpraktijken: voorbeelden uit de regio	26	→
Literatuurlijst	39	→

Tik op 'Home' en kom terug op deze pagina

INLEIDING →

WERKEN AAN DUURZAAMHEID →

STAPPENPLAN →

PRAKTIJKVERHALEN →

2

De Groene regionale huisartsenorganisatie

OVER DEZE HANDREIKING

Deze handreiking ondersteunt de regionale huisartsen- of multidisciplinaire organisatie bij het verduurzamen van het kantoorgebouw, de kantoorinrichting, bedrijfsvoering en ondersteuning van huisartsenpraktijken.

De handreiking biedt handvatten voor zowel de organisatie, als de medewerkers in dienst van de organisatie. Voor de leesbaarheid spreken we in deze handreiking over regionale huisartsenorganisaties (RHO). Daarmee bedoelen we ook de multidisciplinaire organisaties waarvan huisartsenzorg een onderdeel is.

Het e-boek '[De Groene Huisartsenpraktijk](#)' van NHG, LHV en Stichting Stimular ligt aan de basis van deze handreiking. Speciaal voor regionale huisartsenorganisaties is een [stappenplan](#) ontwikkeld. Hierin komen het creëren van draagvlak, het oprichten van een green team, specifieke maatregelen voor het kantoor, subsidieregelingen, de samenwerking met het ziekenhuis en goede voorbeelden van het ondersteunen van huisartsenpraktijken aan bod.

In verschillende regio's werken huisartsenspoedposten, regionale huisartsenorganisaties (RHO's) en huisartsen al intensief samen aan het vergroten van de duurzaamheid van de huisartsen(spoed) zorg. vier regio's delen in deze handreiking hun ervaringen.

In Een, NHG, LHV, Stichting Stimular en De Groene Huisarts werken samen om de huisartsenzorgsector te ondersteunen bij verduurzamen. Zo werden er in de afgelopen paar jaar al meerdere producten ontwikkeld: het e-boek De Groene Huisartsenpraktijk, de Milieubarometer voor de huisartsenpraktijk, de workshop 'De Groene Huisartsenpraktijk', de Quicksan 'De Duurzame huisartsenpraktijk' en de NHG e-learning Klimaat en Gezondheid (op initiatief van het LUMC-project Planetary Health en Duurzaamheid in de Huisartsopleiding). Daarnaast neemt het NHG milieu-impact mee bij iedere herziening van een richtlijn en biedt NHG Praktijk Accreditering de mogelijkheid om aan de slag te gaan met een aantal duurzaamheidsprojecten bij de audit.

INLEIDING →

WERKEN AAN DUURZAAMHEID →

STAPPENPLAN →

PRAKTIJKVERHALEN →

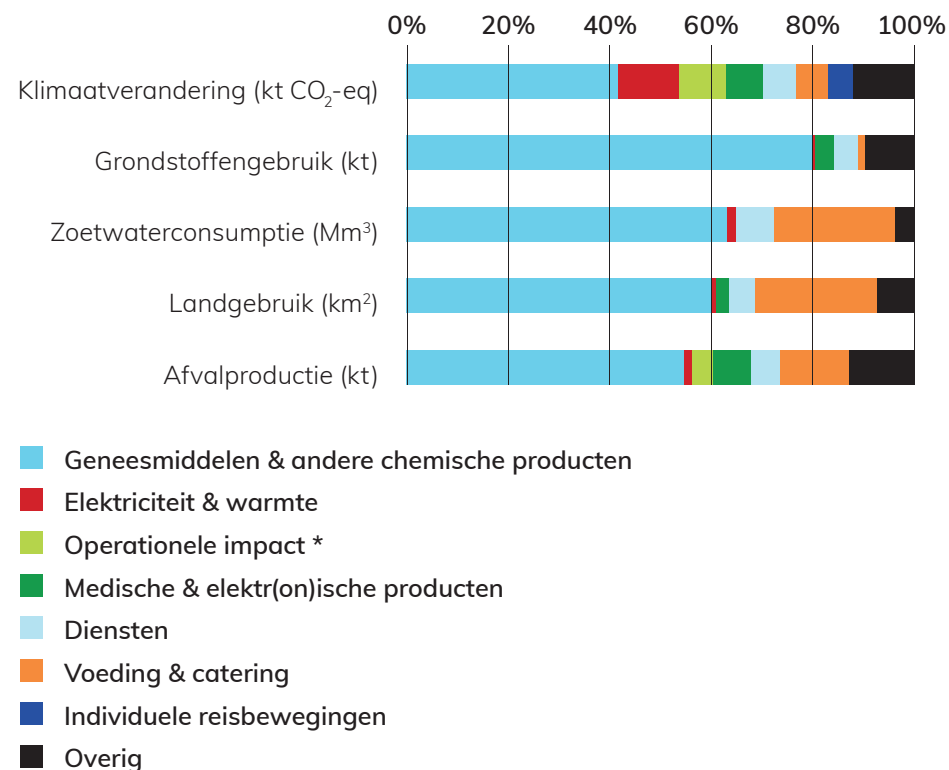
WAAROM WERKEN AAN DUURZAAMHEID?

Klimaatverandering leidt wereldwijd tot het instorten van eco-systemen en sociale ongelijkheid door voedseltekorten, schaarste aan water, verlies van arbeidsvermogen en een toename van infectieziekten en oversterfte door extreme kou of hitte.¹ Ook in Nederland zijn gevolgen voor de gezondheid zichtbaar, zoals hittestress, langere seizoenen van allergieën en tekenbeten, meer luchtwegklachten door luchtvervuiling en de komst van de eikenprocessierups.²

Milieu-impact van de zorg

De gezondheidszorg stoot jaarlijks wereldwijd 7% van de totale CO₂ uit en is daarmee onderdeel van het probleem.³ Geneesmiddelen en andere chemische producten hebben de grootste klimaatvoetafdruk van de zorg, zie *figuur 1*. Huisartsen schrijven 80% van alle geneesmiddelen voor die verstrekt worden door openbare apotheken voor. De bijdrage aan de totale klimaatvoetafdruk van de zorg is hierdoor mogelijk groter dan vaak wordt verondersteld.

Figuur 1 Het effect van de Nederlandse zorg op het milieu

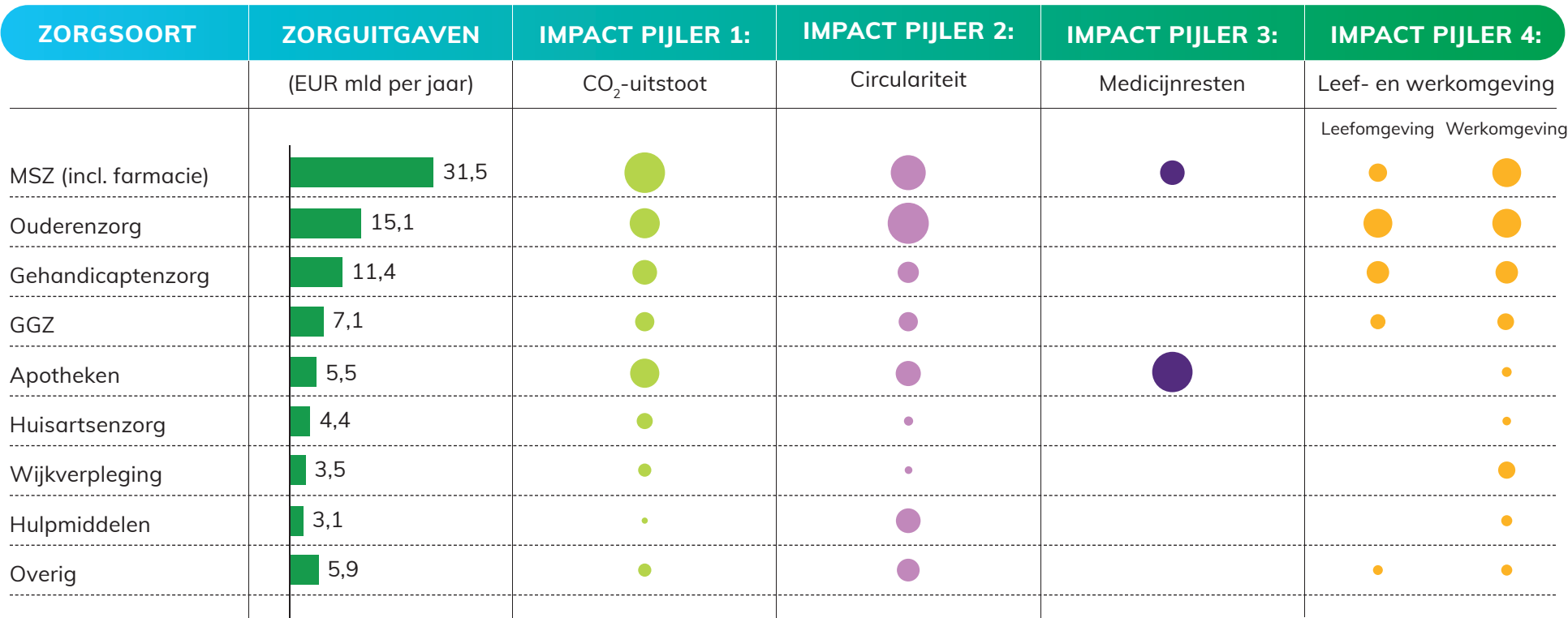

* De operationele impact is de directe impact (bijvoorbeeld de uitlaatgassen van ambulances).

Bron: [RIVM-rapport Steenmeijer et al. \(2022\)](#).

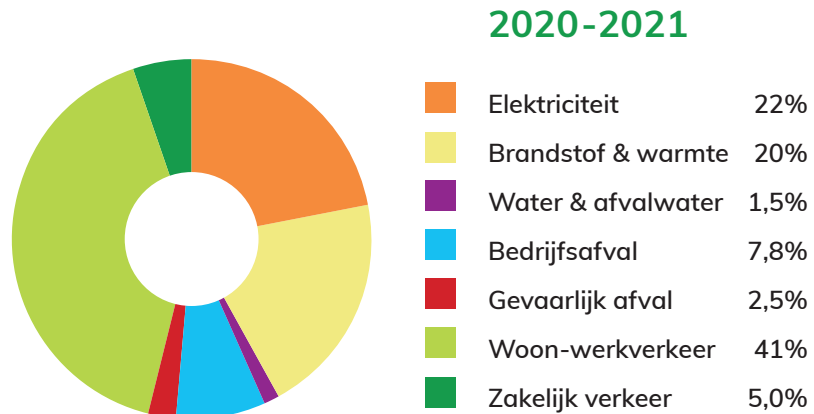
Figuur 1 Heatmap van de verschillende zorgsoorten op de pijlers van de Green Deal Duurzame Zorg

Op basis van deze heatmap kunnen aanbieders, VWS en zorgverzekeraars bepalen op welke onderdelen van de zorg de meeste actie nodig is. Al betekent een relatief kleine impact natuurlijk niet dat er geen actie nodig is!

Bron: [Gupra rapport](#): inhaalrace naar duurzame zorg (2022)

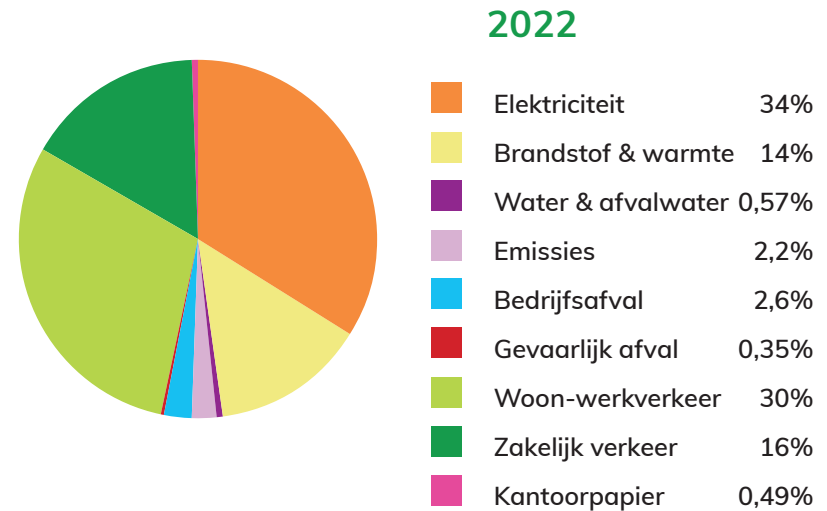
Figuur 2 Milieubelasting van een gemiddelde huisartsenpraktijk op basis van 18 praktijken (3,8-17,3 fte) in de periode 2020-2021

Bron: www.milieubarometer.nl

Energie (42%) en vervoer van medewerkers (41%) vormen het grootste deel van de milieubelasting van de huisartsenpraktijk. Dat blijkt uit een benchmark van de directe uitstoot van 18 huisartsenpraktijken uit de Milieubarometer, zie *figuur 2*. Welk aandeel regio-organisaties hebben van de totale huisartsenzorg is nooit berekend.

Milieubelasting van een gemiddelde kantoororganisatie

De [Milieubarometer](http://www.milieubarometer.nl) is een online monitoringsinstrument om de CO₂-voetafdruk van de huisartsenpraktijk in kaart te brengen, ontwikkeld door Stichting Stimular. De indirecte uitstoot van huisartsenpraktijken door onder meer geneesmiddelen, chemische producten en patiëntenvervoer, is niet meegenomen in deze berekeningen.

Klimaatdoelen

De EU-lidstaten hebben met elkaar afgesproken dat de EU in 2030 minimaal 55% minder uitstoot. In 2050 wil de Europese Unie klimaatneutraal zijn. Om dit te bereiken is ook verduurzaming van de zorg nodig. De overheid heeft samen met de zorgsector vijf doelen vastgesteld in de Green Deal Samen werken aan duurzame Zorg (Green Deal 3.0):⁴

- 1 Meer inzet op gezondheid (preventie van ziekte bij werknemers en patiënten).
- 2 Vergroten van de bewustwording en kennis over duurzame zorg.
- 3 55% minder directe CO₂-uitstoot in 2030 en klimaatneutraal in 2050.
- 4 50% minder primaire grondstoffen gebruiken in 2030 (ten opzichte van 2016) en circulaire zorg in 2025.
- 5 Verminderen van de milieubelasting van medicatie(gebruik).

Het verduurzamen van de zorgsector biedt veel kansen. Het kan naast milieuwinst ook tijdwinst opleveren en kosten reduceren. Wereldwijd leidt het tot gezondheidswinst en minder sociale ongelijkheid.

Wettelijke eisen

- Grote bedrijven zijn vanaf 2024 verplicht een duurzaamheidsrapportage op te stellen vanuit de Corporate Social Responsibility Directive (CSRD) van de Europese Unie. Deze verplichting geldt (nog) niet voor stichtingen. Voor zorginstellingen komt er waarschijnlijk een eigen zorgsector-sjabloon vanuit de Nederlandse overheid. De ontwikkelingen worden bijgehouden door de werkgroep verslaglegging van het [Milieu Platform Zorg](#).
- De [energiebesparingsplicht](#) verplicht eigenaren van bestaande gebouwen met een grote energie uitgave (> 50.000 kWh per jaar of 25.000m³ aardgas (equivalent)) om hun gebouw te verduurzamen. De verplichting houdt in dat alle maatregelen getroffen moeten worden met een terugverdientijd van vijf jaar of minder.
- Vanaf juli 2024 geldt er een [rapportageverplichting werkgebonden personenmobiliteit](#) voor organisaties met 100 of meer werknemers.
- Alle kantoorgebouwen moeten minimaal een energielabel C hebben.

Duurzaamheid voor regionale huisartsenorganisaties

INLEIDING →

WERKEN AAN DUURZAAMHEID →

STAPPENPLAN →

PRAKTIJKVERHALEN →

8

STAP 1

ORGANISATIE & DRAAGVLAK

Organisatie

Deze vragen kunnen helpen om in te schatten waar de organisatie staat:

- Is duurzaamheid onderdeel van de bedrijfsvoering en/of opgenomen in het jaar- of meerjarenbeleidsplan?
- Zo nee, hoe staat het bestuur tegenover het opnemen van duurzaamheid in de bedrijfsvoering en/of het meerjarenbeleidsplan?
- Zijn er collega's die al met duurzaamheid bezig zijn in de organisatie?

Draagvlak

Draagvlak voor verduurzamen binnen de organisatie is essentieel voor het realiseren van verandering. Alleen als zowel het bestuur als de medewerkers de plannen dragen, kunnen deze succesvol worden uitgevoerd.

TIPS om het draagvlak binnen de organisatie te vergroten

VOOR HET BESTUUR:

- Neem duurzaamheid op in de bedrijfsvoering, in het jaarplan of meerjarenbeleidsplan en betrek medewerkers bij dit nieuwe beleid.
- Overweeg de [Green Deal Duurzame Zorg 3.0](#) (GDDZ) te ondertekenen. Hiermee committeer je je als organisatie aan zelfgekozen doelen die passen binnen de vijf doelen van de GDDZ ([zie hoofdstuk 1](#)).
- Leg de plannen vast in een bestuursoplegger waarin concrete plannen zijn opgenomen om de klimaatdoelen te bereiken (bijvoorbeeld duurzame energieleverancier, verbetering isolatie gebouw). Het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg deelt een [voorbeeld van een bestuursoplegger](#).
- Werknemers vinden een gezonde en duurzame werkomgeving belangrijk. Door hier aandacht voor te hebben vergroot je je aantrekkelijkheid als [werkgever](#).

TIPS om het draagvlak binnen de organisatie te vergroten

VOOR MEDEWERKERS:

- Bespreek duurzaamheid met een van de bestuursleden of de directie. Stel voor een presentatie te houden voor het bestuur of doe een schriftelijk voorstel voor een bestuursvergadering.
- Laat steun vanuit het bestuur vastleggen in een document, zoals een bestuursoplegger. Zie [dit voorbeeld](#) van het Expertisecentrum Verduurzaming Zorg.
- Benader de ondernemingsraad (OR) om duurzaamheid te bespreken of breng dit als OR-lid in bij een vergadering. Een van de taken van de OR is om de [aandacht voor zorg voor het milieu binnen de organisatie te bevorderen](#).
- Probeer medestanders te vinden, bij voorkeur multidisciplinair (apotheker, huisarts, medewerker huisartsenorganisatie). Stuur ter inspiratie deze handreiking rond binnen de organisatie.
- Breng duurzaamheid onder de aandacht bij ieder nieuw projectvoorstel of beleidsplan.

STAP
1

Green team

Met voldoende draagvlak in de organisatie kun je een green team oprichten. Een green team werkt goed als er mensen uit meerdere lagen van de organisatie in deelnemen.

De leden van het green team moeten in uren gefaciliteerd worden door de organisaties om te brainstormen en een plan op te stellen, inclusief doelen en de wijze van uitvoering. Zorg dat collega's het green team en de plannen kennen en neem bestuur, directie en medewerkers mee in de gedachten over en de uitvoering van voorgestelde veranderingen.

Verduurzamen is een langdurig proces dat regelmatig aandacht behoeft. Het werkt motiverend om op vaste momenten (bijvoorbeeld ieder halfjaar of jaarlijks) in kaart te brengen welke successen zijn behaald en welke stappen in de komende periode worden gezet.

STAP 2

UITGANGSSITUATIE & PLAN

Wanneer er voldoende draagvlak in de organisatie is en een green team is opgericht (zie [stap 1](#)), kan een plan worden gemaakt. Begin met het in kaart brengen van de uitgangssituatie.

Uitgangssituatie

Er zijn verschillende manieren om de uitgangssituatie van een kantoor of huisartsenpraktijk in kaart te brengen (zie ook Tabel 1 op de volgende pagina).

Voor een kantoor

- [Milieubarometer kantoor](#) - Dit is een online instrument waarmee de milieuprestatie en de CO₂-voetafdruk van het kantoor kan worden gemeten.
- [Energie label gebouw](#) - Ieder gebouw in Nederland heeft een energielabel. Het energielabel vertelt hoeveel energie het gebouw verbruikt om het binnenklimaat aangenaam te houden.

Voor een huisartsenpraktijk

- [Milieubarometer huisartsenpraktijk](#) - Dit is een online instrument om de milieuprestatie en de CO₂-voetafdruk een huisartsenpraktijk te meten.
- [Quickscan](#) - Dit is een compact overzicht van maatregelen uit het e-boek De Groene Huisartsenpraktijk. De reeds genomen maatregelen zijn aan te vinken waardoor je een grove indruk krijgt hoever de organisatie is met verduurzamen.
- [Energie label gebouw](#) - Ieder gebouw in Nederland heeft een energielabel. Het energielabel vertelt hoeveel energie het gebouw verbruikt om het binnenklimaat aangenaam te houden.

Tabel 1 Overzicht methoden om de uitgangsituatie in kaart te brengen met voor- en nadelen

METHODEN	VOORDELEN	NADELEN
Milieubarometer	• Neemt veel verschillende thema's mee (energie, water, afval, vervoer), waardoor er een compleet beeld van de CO₂-footprint ontstaat • Redelijk nauwkeurig inzicht in eigen CO₂- en milieu-impact • Monitoren over de jaren heen • Planning maken met maatregelen per thema • Data bruikbaar in jaarverantwoording • Zet aan tot (financiële) besparingen • Doelen opstellen voor thema's zoals energie, afval en vervoer	• Uitdaging om alle (energie)gegevens te verzamelen (dit geldt vooral voor het eerste meetjaar) • Voor huisartsenspoedposten in ziekenhuizen lastig i.v.m. delen gebouw en diensten (schoonmaak etc.) • Zijn kosten aan verbonden
Quickscan	• Snel in te vullen • Eerste indruk kan direct motiveren om aan de slag te gaan • Geen kosten aan verbonden	• Onnauwkeurig • Zonder nulmeting (bijv. via Milieubarometer) onduidelijk wat de impact is van genomen maatregelen
Energielabel gebouw	• Overzichtelijk • Concrete manier om stappen te zetten • Zet aan tot (financiële) besparingen	• Begeleiding door specialisten vereist • Beperkt tot milieu-impact van energie • Zijn kosten aan verbonden

STAP 2

Planning korte en lange termijn

Bepaal op basis van de uitgangssituatie de doelen voor de korte en langere termijn. Het is van belang dat iedereen in de organisatie hiervan op de hoogte is, zodat zij weten wanneer en waarbij duurzaamheid moet worden meegewogen (bijvoorbeeld bij grote verbouwingen). Beschrijf per doel welke maatregelen er nodig zijn om deze te bewerkstellingen en wijs een eigenaar toe. Wanneer ingrijpende maatregelen nodig zijn om de doelen te behalen, is de belangrijkste vraag wat het juiste moment is om te gaan investeren in tijd, geld en mankracht.

STAP 2

MAATREGELEN VOOR DE REGIONALE HUISARTSENORGANISATIE

Kantoor- of gebouw

Het energielabel helpt om een beeld te krijgen van de mate van duurzaamheid van het gebouw. Het geeft inzicht in de energieprestatie van het gebouw, oftewel de hoeveelheid stroom die nodig is om een aangenaam binnenklimaat te realiseren. Energielabels zijn er van G t/m A++++, waarbij A++++ een bijna energieneutraal gebouw is. Stel vast wat het huidige energielabel is.

Let op: vanaf 2023 dienen alle kantoorgebouwen minimaal energielabel C te zijn. Vraag het energielabel op bij de verhuurder of schakel een expert in om deze te bepalen. Als er sprake is van een ongunstig energielabel, dan kan de organisatie zich als doel stellen deze te verbeteren. Is de RHO onderdeel van een groter complex, dan is het wellicht mogelijk om samen met de andere huurders op te trekken om dit doel te realiseren. De wettelijke energiebesparingsplicht (zie [hoofdstuk 1](#)) kan hiervoor het vertrekpunt zijn.

De meeste regionale organisaties huren kantoorruimte. Dit betekent dat je in de meeste gevallen zelf geen grote aanpassingen aan het gebouw kunt doen. De verhuurder is daarom een belangrijke stakeholder die, als eigenaar van het pand, de investering zal dragen. De verhuurder kan sneller bereid zijn te investeren bovenop de wettelijke verplichtingen (minimaal label C), als er stimulans is. Denk hierbij aan bijvoorbeeld verlenging van de huurtermijn en/of een verhoging van de huurlasten, maar ook de hogere waarde van het vastgoed object na renovatie. Hierbij is het slim om je met de huurders te verenigen en samen om te trekken richting de verhuurder. Daarnaast zijn sommige verhuurders bereid om bepaalde aanpassingen door huurders te tolereren. Denk hierbij aan zonnepanelen, buiten zonnewering, vervanging van verlichting. Het kan helpen om met een realistisch plan voor bouwkundige aanpassingen te komen.

STAP 2

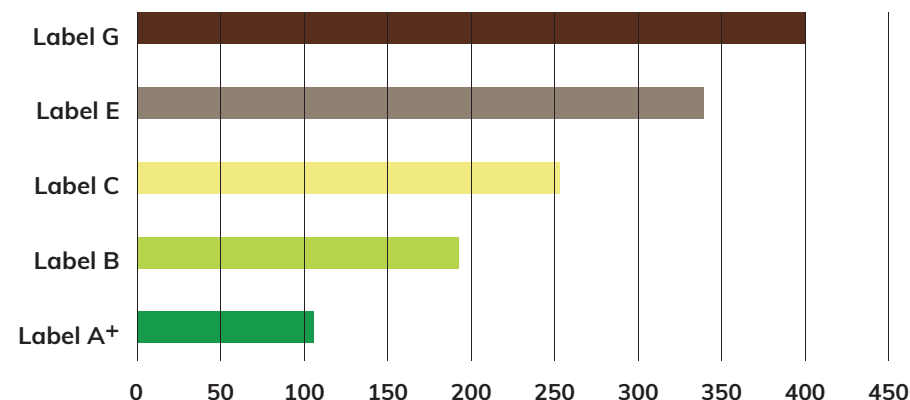
Te treffen maatregel

- Ga bij een gehuurd pand na wat de huurvoorwaarden zijn voor bijvoorbeeld het aanpassen van het pand en huurtermijn.
- Trek eventueel op met andere gebruikers van het gebouw.
- Laat je adviseren over het opstellen van een energielabel-doel t.o.v. de noodzakelijke en realistische bouwkundige maatregelen.

Impact

Elke sprong in het energielabel vereist ongeveer een besparing van 45 kWh per vierkante meter per jaar. Bij gebruik van fossiele energie staat dit gelijk aan een besparing van ongeveer 21,5 kg CO₂ per vierkante meter (zie tabel 2). Wanneer een gebouw met energielabel G wordt verduurzaamd tot een energielabel C, wordt per vierkante meter 150 kWh per jaar bespaard. Voor een gebouw van 300 m² is dit al snel 45.000 kWh en 21.500 kg CO₂.

Tabel 2 Energieverbruik per vierkante meter (m²) in kiloWatt(h)uur (kWh) per energielabel

Kijk voor meer maatregelen die te nemen zijn in een kantoororganisatie in de [maatregelendatabase van Stimular](#)

STAP 2

Inrichting kantoor

Het verduurzamen van de inrichting van het kantoor van de RHO kan een flinke impact hebben en is vaak eenvoudiger te realiseren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan alledaagse apparatuur zoals de vaatwasser, verlichting en hardware zoals computers.

Te treffen maatregel

- Vervang apparatuur met een energielabel C of lager. Let op: bij aanschaf van bepaalde apparatuur kun je gebruikmaken van de EIA-regeling (zie [tabel 2](#), subsidieregelingen, pagina 21).
- Kies voor tweedehands meubilair of meubilair met een duurzaam keurmerk zoals Cradle2Cradle (C2C).
- Vervang verouderde verlichting voor LED, of neem een lease product: product as a service. De leverancier blijft dan product-eigenaar. Het voordeel is dat leveranciers worden gestimuleerd om duurzame producten te maken en te onderhouden.
- Ga op zoek naar 'sluipverbruikers' met een [energiemeter](#).
- Gebruik [stekkerdozen met een aan-/uitschakelaar](#).
- Koel waar mogelijk met zonwering of bomen, zie ook [energiezuinig koelen](#).
- Gebruik een [ventilator, geen airco](#).

Impact

Met vervanging van apparatuur met energielabel C of lager, wordt gemiddeld 10 tot 20 procent elektriciteit bespaard.

Bedrijfsvoering

Leveranciers van ondersteunende diensten

- Stap over naar een duurzamere bank (eerlijkegeldwijzer.nl).
- Stap over naar een duurzamere verzekeraar (eerlijkegeldwijzer.nl).
- Stap over naar een groene [energieleverancier](#).

Impact

Per 1.000 euro bespaart een duurzame bank 17,5 kilo CO₂ ten opzichte van een gemiddelde bank.

Bron: e-boek [De Groene Huisartsenpraktijk](#).

Vervoer

De uitstoot van vervoer is voornamelijk afkomstig van het woon-werkverkeer van het personeel van de RHO.

Te treffen maatregel

- Stimuleer het gebruik van mobiliteitskaarten waarmee het personeel gemakkelijk gebruik kan maken van het OV, deelauto's en deelfietsen en volledige reiskosten worden vergoed.
- Onderzoek de mogelijkheden voor een fiets van de zaak.
- Zorg dat er oplaadpunten zijn voor e-bikes en elektrische auto's.

Impact

- De elektrische auto heeft gemiddeld 60% minder CO₂-uitstoot over de levensduur dan een benzineauto.⁵
- Openbaar vervoer geeft gemiddeld 28 gram uitstoot CO₂/kilometer, een benzineauto geeft gemiddeld 149 gram uitstoot CO₂/kilometer.
- Een elektrische fiets stoot gemiddeld 3 gram CO₂ uit per reizigerskilometer ten opzichte van 149 gram CO₂ per reizigerskilometer van de benzineauto.⁶

STAP 2

Afval

Door afval goed te scheiden kunnen materialen zoals papier, glas, en plastic gerecycled worden. Hiermee draag je bij aan de circulaire economie: Ga na hoe de afvalscheiding is georganiseerd op het kantoor.

Binnen kantoren zijn wegwerpbekers en -bakjes die plastic bevatten [niet meer toegestaan](#).

Te treffen maatregel

- Pas de te scheiden afvalstromen in de organisatie minimaal aan op de mogelijkheden van afval scheiden thuis. Papier en karton, glas, gevaarlijk afval (incl. batterijen) zijn overal in Nederland gescheiden af te voeren. Vaak is dit ook het geval voor GFT, textiel en PMD.
- Voer waar mogelijk 'omgekeerd inzamelen' in: plaats gescheiden afvalbakken dicht bij de werkplek waar het afval vrijkomt (naast het bureau) en de restafvalbak verder weg (bijvoorbeeld bij de printer of de koffieautomaat). Vaak is het nu andersom. Zo kost het meer moeite om restafval weg te gooien, waardoor het afval beter gescheiden wordt.
- Plaats '[afvaleilanden](#)' (= cluster van afvalbakken voor meerdere afvalstromen) op plekken waar mensen langskomen: bij de in- of uitgang van een ruimte, bijvoorbeeld bij koffieautomaten, bij printers, in de kantine etc.
- Sinds 2024 zijn wegwerpbekers en -bakjes met plastic niet meer toegestaan. Zorg voor [herbruikbare bekens](#), glazen, borden en bakjes.

Impact

Vermindert de afvalberg en draagt bij aan de circulaire economie.

STAP 2

Inkoop

Kijk naar de inkoop van benodigdheden op het kantoor denk aan printpapier, toilettollen, kantoorartikelen.

Voor papieren artikelen kan worden gekeken of deze voldoen aan een [keurmerk](#). Er kan wellicht in bulk worden ingekocht. Daarmee zorg je voor minder vervoersbewegingen bij de bezorging.

Impact

Keurmerken voor bosbeheer zijn erg belangrijk en hebben geleid tot 30% meer bos in Europa.

Schoonmaak & hygiëne

Ga na hoe de schoonmaak is georganiseerd voor het kantoor.

Te treffen maatregel

Voor reiniging van ruimtes, meubilair en voorwerpen is het mogelijk een reinigingsmiddel met een Eco-label te kiezen dat voorzien is van een CE-keurmerk. Vermijd sowieso het gebruik van chloor.

Kijk voor meer schoonmaaktips op de website van [Stimular](#).

Impact

Minder gebruik van chemische middelen, waardoor er minder CO₂ vrijkomt en minder schadelijke stoffen in het afvalwater terechtkomen.

STAP 2

Bijeenkomsten

Zie voor mensen die naar fysieke bijeenkomsten komen, de maatregelen onder de kop Vervoer. Daarnaast is voeding tijdens bijeenkomsten een punt van aandacht.

Te treffen maatregel

- Probeer no show te minimaliseren en aantallen goed af te stemmen met de catering, zodat de voedselverspilling minimaal is.
- Kies voor een duurzame locatie (dicht bij doelgroep, lokale toeleveranciers).
- Stimuleer het gebruik van het [openbaar vervoer](#).
- Kies voor duurzame catering en kies voor meer [vegetarisch en plantaardig aanbod](#).

Impact

Deze cijfers over voeding in huishoudens geven een idee van de impact van voedselverspilling en het eten van vlees: Voedselverspilling is gemiddeld voor 1,5% verantwoordelijk voor de [uitstoot van een huishouden](#). Van 6 keer vlees in de week naar 1 keer vlees per week scheelt [530 kilo CO₂ per jaar](#).

Financiering via zorgverzekeraars

Zorgverzekeraars Nederland heeft de green deal ondertekend om de zorg te verduurzamen. Bespreek de plannen op het gebied van duurzaamheid dus ook met de zorgverzekeraar tijdens de contractering.

In een aantal regio's heeft de zorgverzekeraar in overleg met de regionale huisartsenorganisatie geld via segment 3 beschikbaar gesteld om de huisartsenzorg te verduurzamen.

Subsidieregelingen

In onderstaande tabel 2 is een overzicht van alle nationale subsidie-regelingen opgenomen. Ga ook na of er binnen de gemeente nog aanvullende regelingen bestaan.

Tabel 2 Overzicht van landelijke subsidieregelingen

NAAM	VOOR WIE?	VOORWAARDEN	VOORDELEN	MEER INFORMATIE
Ontzorgings-programma	Kleine maatschappelijke vastgoedeigenaren.	Het pand/de panden moet(en) in eigendom zijn.	Ondersteuning van een duurzaamheidscoach.	Website rvo.nl

NAAM	VOOR WIE?	VOORWAARDEN	VOORDELEN	MEER INFORMATIE
Energie-investerings-aftrek (EIA)	Ondernemers die inkomsten- of vennootschapsbelasting betalen.	• Let op: vraag deze subsidie aan binnen 3 maanden na de opdrachtverstrekking. • Minimaal investeringsbedrag € 2.500,- (per meldcode). • Welke maatregelen precies in aanmerking komen, zie je op. de Energielijst	45% van de kosten voor jouw investering aftrekken van de fiscale winst.	Website rvo.nl
Milieu-investerings-aftrek (MIA)	Ondernemers die inkomsten- of vennootschapsbelasting betalen	• Let op: vraag deze subsidie aan binnen 3 maanden na de opdrachtverstrekking. • Minimaal investeringsbedrag € 2.500,- (per meldcode). • Welke maatregelen precies in aanmerking komen, zie je op de Milieulijst	Met de MIA kan de investeringsaftrek oplopen tot 45% van het investeringsbedrag. Die aftrek komt bovenop de gebruikelijke investeringsaftrek.	Website rvo.nl

NAAM	VOOR WIE?	VOORWAARDEN	VOORDELEN	MEER INFORMATIE
Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil) = bijna hetzelfde als MIA.	Ondernemers die inkomsten- of vennootschapsbelasting betalen.	- Let op: vraag deze subsidie aan binnen 3 maanden na de opdrachtverstrekking. - Minimaal investeringsbedrag € 2.500,- (per meldcode). - Welke maatregelen precies in aanmerking komen, zie je op de Milieulijst	Je mag in een willekeurig jaar een willekeurig percentage afschrijven. Hiermee kun je rente- of liquiditeitsvoordeel behalen. Je betaalt dus minder belasting. Je kunt de Vamil-regeling gebruiken naast de Milieu-investeringsaftrek (MIA).	Website rvo.nl
Kleinschaligheids-investeringsaftrek (KIA)	Ondernemers die inkomsten- of vennootschapsbelasting betalen.	- Je investeert in bedrijfsmiddelen voor de onderneming/ organisatie binnen het bedrag dat jaarlijks wordt vastgesteld door de Belastingdienst. - In 1 jaar investeer je een bepaald bedrag in nieuwe of 2e-hands bedrijfsmiddelen. - De minimale investering is € 2.801,-	Je mag een bedrag van de winst aftrekken als je investeert in bedrijfsmiddelen. De hoogte van dat bedrag hangt af van het geïnvesteerde bedrag.	Website kvk.nl

NAAM	VOOR WIE?	VOORWAARDEN	VOORDELEN	MEER INFORMATIE
MKB-krediet	Eenmanszaken, VOF's, MKB'ers of maatschappen.	Met deze regeling kan je een lening afsluiten waarmee je kan investeren in duurzame maatregelen.	• Je kan maximaal 75% van het investeringsbedrag financieren met dit krediet. • Op het MKB-krediet is een overheidsborgstelling van 90% van toepassing.	• Borgstellingskrediet; een lening waarbij de Nederlandse Staat deels garant staat. • De lening is minimaal € 25.000,- en maximaal € 250.000,-. • Looptijd financiering: 1-10 jaar. • Let op: je vraagt het krediet niet zelf aan, dit gebeurt via de financier. Website rvo.nl
Groensubsidiewijzer	Gebouweigenaren die bijvoorbeeld een regenpijp willen afkoppelen, een groen dak willen maken en/of tegels willen vervangen door planten.	Verschillen per regeling.	Verschillen per regeling.	Website milieucentraal.nl

Er zijn ook vaak regionale subsidieregelingen. Zoek zelf goed op websites en nieuwsbrieven voor ondernemers bij je gemeente, provincie, regio.

Bron: expertisecentrum verduurzaming zorg²

STAP 4

EVALUATIEPLAN & DELEN ERVARINGEN

Evaluëren

Zorg ervoor dat de gemaakte plannen worden geëvalueerd met het green team. Zijn de doelen gehaald of niet? Waarom is dat wel of niet gelukt? Heeft dit effect gehad op het draagvlak?

Ervaringen delen

Veel RHO's zijn op zoek naar goede voorbeelden. Deel je ervaringen daarom op [LINK](#) (het ledenplatform van InEen) in de groep Duurzame Zorg, en inspireer collega-organisaties. Vragen over LINK? Mail dan naar communicatie@ineen.nl

Ondersteunen van huisartsen- praktijken: Voorbeelden uit de regio

RHO's kunnen huisartsenpraktijken op allerlei manieren ondersteunen. Zij kunnen bijvoorbeeld individuele praktijken ondersteunen bij verduurzaming van de praktijk, kennis vergroten onder medewerkers van praktijken en aandacht besteden aan het verminderen van verspilling van medicatie. Vier regio's delen hun ervaringen.

1 RegiozorgNU: vrolijke benadering van serieuze kwestie	27	→
2 RHOGO: zorgverleners inspireren zorgverleners	30	→
3 Sterkzorg: hitteplan maken voor kwetsbare patiënten	33	→
4 Stroomz: betere waterkwaliteit met minder medicatie	36	→

RegiozorgNU: **vrolijke benadering van serieuze kwestie**

Leuk, luchtig en met een tikje theater. Hoe ernstig de aanleiding ook is en hoe fors de uitdaging die wordt aangegaan, RegiozorgNU probeert verduurzaming bij de leden vrolijk voor het voetlicht te brengen. Zo zijn er ‘challenges’ voor huisartsenpraktijken. “Dan stuurt een lid bijvoorbeeld trots een foto van een aangeschafte tochtstrip.”

RegiozorgNU was de eerste regionale huisartsenorganisatie (RHO) waarvan leden de [quickscan](#) voor een duurzame huisartsenpraktijk gebruikten. Een van de eerste RHO's ook die werk maakten van een duurzame huisartsenspoedpost. Op deze en andere manieren heeft RegiozorgNU aan de ‘duurzame weg’ getimmerd in de afgelopen twee jaar.

De RHO voor Noordwest-Utrecht verenigt ruim zestig huisartsenpraktijken en bestrijkt een gebied van 250.000 potentiële patiënten. RegiozorgNU heeft één HAP, in het St. Antonius Ziekenhuis in Leidsche Rijn.

Gezonde planeet

Via twee wegen kwam verduurzaming op de agenda. Eén: leden en het bestuur meenden dat het onderwerp een plek verdiende in nascholingen. Twee: onafhankelijk van elkaar meldden zich bij de directeur-bestuurder twee huisartsen die zich zorgen maken over het milieu en stelden dat de gezondheidszorg zijn verantwoordelijkheid moet nemen. “Houd je de planeet gezond, dan houd je daarmee ook je patiënten gezonder”, zegt een van hen: Pascale Schure. Samen met de andere huisarts, Diana Lucassen, en programmamanager Tesse Zwijnenburg vormt ze sinds 2022 het green team van de RHO.

Diana Lucassen & Pascale Schure

'Weet wat aan de andere kant van de klapdeur gebeurt qua duurzaamheid'

Compensatie praktijken

Lucassen: "De directeur-bestuurder heeft ons bij elkaar gebracht. Na gezamenlijke brainstormsessies vertelden wij hem dat er behoefte was aan een programmamanager en financiën om groen beleid uit te voeren. We zijn gelukkig dat Zilveren Kruis daarop gelden heeft toegezegd voor 2023 en 2024. Daarvan wordt programmamanager betaald én worden de duurzaamheidsinspanningen van dertig huisartsenpraktijken bekostigd. Zilveren Kruis compenseert ze voor de tijd die ze steken in het doorvoeren van drie verbeterpunten die voortvloeien uit de landelijke quickscan (mede ontwikkeld door Lucassen, red.). Het gaat dus bijvoorbeeld niet om vergoeding van led-verlichting."

Ontzorgen

RegiozorgNU wil leden ontzorgen en het verduurzamingsproces vergemakkelijken. Het parool: groen is te doen. De ruim zestig aangesloten praktijken ontvangen de Maandmail, vol tips om bijvoor-

beeld minder gas te verbruiken of verantwoord om te gaan met medicatie. Schure: “We stimuleren leden de kalenderchallenge aan te gaan: stuur een foto van een onderwerp dat je deze maand aanpakt. Dan ontvangen we bijvoorbeeld een foto van een centrale printer die is uitgezet aan het eind van de werkdag.”

Charlie's Angels

Na elk kwartaal kunnen de leden een nieuw inspirerend filmpje bekijken. In een ervan spreekt Diederik Gommers stimulerende woorden, in een ander is te zien wat een praktijk heeft verbeterd dankzij de quickscan. Schure: “We geven er een theatraal tintje aan, een beetje in de sfeer van *Charlie's Angels*. De filmpjes maken we met een creatieve partner: Serge Calon van [52 weken duurzaam](#).”

Prullenbak legen

Hoe heeft RegiozorgNU de HAP verduurzaamd? Schure: “Er is een green team opgericht. Dat bestaat uit twee huisartsen, onder wie ik, en een triagist en junior triagist. Op een A4'tje in de bedrijfskantine wordt aan de medewerkers gevraagd welk laaghangend fruit kan worden geplukt. Nu wordt bijvoorbeeld een prullenbak - met plastic afvalzak - niet meer geleegd wanneer er nauwelijks iets in zit. Een tip voor als de HAP is gevestigd bij een partner: achterhaal wat aan de andere kant van de klapdeur gebeurt qua duurzaamheid en wie ervoor verantwoordelijk zijn. Zo kwam ik erachter dat in het St. Antoniusziekenhuis papier gescheiden wordt verzameld en afgevoerd. De HAP wordt daarin nu meegenomen.”

Hele eerste lijn

Wat zijn de duurzaamheidswensen voor de komende periode? Lucassen: “Ik hoop dat Zilveren Kruis ons groene beleid na 2024 niet alleen financiert uit gelden voor vernieuwing, maar dat er structurele bekostiging komt. Ook wil RegiozorgNU vertegenwoordigers van andere eerstelijnszorgverleners betrekken bij de verduurzamingsambitie.”

Wil jouw organisatie werk maken van verduurzaming? Vind niet zelf het wiel uit; er is al veel informatie over succesvolle initiatieven. Lees bijvoorbeeld [hier](#) over het programma NuGroen van RegiozorgNU en [hier](#) hoe de organisatie leden benadert met tips, de kalenderchallenge en een filmpje.

Of benader Diana Lucassen, Pascale Schure en Tesse Zwijnenburg direct via groenehuisarts@regiozorgnu.nl

RHOGO: zorgverleners inspireren zorgverleners

Roxanne Meijer en Dennis Pot

Nergens worden individuele huisartsenpraktijken bij verduurzaming zó intensief ondersteund als in de regio van de Regionale Huisartsen Organisatie Gooi en Omstreken (RHOGO). Dat is onder meer te danken aan tips van de ervaringsdeskundige huisarts Dennis Pot. “Met het planten van 2500 bomen hebben we de CO₂-uitstoot van 36 praktijken gecompenseerd.”

Hoe inspireer je huisartsenpraktijken om te vergroenen? Door ze te laten kennismaken met concrete initiatieven van een zorgverlener uit een andere praktijk, zo is de ervaring bij de RHOGO. Dennis Pot, in 2019 's lands eerste CO₂-neutrale huisarts, heeft dan ook al heel wat presentaties achter de rug.

RHOGO is een zorggroep van en voor de huisartsen in Gooi en Omstreken. 98 huisartsenpraktijken zijn aangesloten, er zijn 80 medewerkers en de populatie bedraagt ruim 300.000 inwoners. De Huisartsen Spoedpost in Hilversum is onderdeel van de RHOGO.

Eigen sausje

Pot vestigde zich in 2015 in Hilversum. “Het was een nulpraktijk” zegt hij. “Voordeel daarvan is dat je een eigen sausje kunt aanbrengen. Ik wilde een duurzame praktijk. Zo kwam ik onder meer uit bij de [Milieubarometer](#). Ik leerde wat mijn milieubelasting was, ook op specifieke onderdelen als elektriciteit en woon-werkverkeer. Sinds 2019 vul ik jaarlijks de barometer in en compenseer ik de CO₂-uitstoot met bomenplant. Dat laatste loopt via [Trees for All](#).

Breder trekken

Pot wilde ook collega-huisartsen warm maken voor verduurzaming. “Ik heb het

INLEIDING →

WERKEN AAN DUURZAAMHEID →

STAPPENPLAN →

PRAKTIJKVERHALEN →

onderwerp onder de aandacht gebracht bij landelijke belangenverenigingen, maar wilde ook mijn regio erbij betrekken. De RHOGO reageerde enthousiast en richtte in 2022 een green team op voor duurzame initiatieven.” Roxanne Meijer is praktijkmanager en projectmedewerker bij RHOGO. Zij zegt: “Het green team bestaat uit drie huisartsen, onder wie Dennis, en een projectleider van de RHOGO. We willen het in 2024 breder trekken met in elk geval een praktijkmanager en doktersassistent van een aangesloten praktijk.

Ze vervolgt: “Omdat de RHOGO praktijken stimuleert te verduurzamen, willen we zelf niet achterblijven. *Practice what you preach*. Daarom hebben we op kantoor een interne commissie opgezet. Die heeft ook de Milieubarometer ingevuld en initieert verbeteringen. Op elke kamer staat nu een papierbak. Licht en verwarming gaan uit na de werk-

‘Huisartsen worden dagelijks geconfronteerd met de gevolgen van klimaatverandering’

dag. Er is meer vega-catering tijdens overleg, scholing en bijeenkomsten. Het is een greep uit de voorbeelden.”

Tropische ziektes

Hoe kreeg de RHOGO bij huisartsen de handen op elkaar voor verduurzaming? Pot: “Onder andere door met het green team huisartsen te informeren, via het digitale magazine en groepspresentaties. Maak ze ervan bewust dat zorgverleners dagelijks worden geconfronteerd met de gevolgen

van klimaatverandering. Of het nu gaat om longaandoeningen, ouderen die overlijden tijdens een hittegolf of tropische ziektes die ook in Nederland kunnen worden verspreid doordat de aarde opwarmt en tropische insecten Europa binnenkomen. We hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dus beperk bijvoorbeeld je CO₂-uitstoot en ga niet automatisch op huisbezoek met de auto. Dat je één patiënt wilt helpen, betekent niet dat je andere mensen moet schaden.”

Zorgverzekeraar Zilveren Kruis toont zich welwillend. Meijer: “We ontvangen geld voor uitvoering van ons project. Het houdt in dat huisartsenpraktijken de Milieubarometer invullen, daarna een verduurzamingsplan schrijven en uitvoeren en hun CO₂-uitstoot compenseren. Vervolgens vullen ze opnieuw de barometer in, om zicht te krijgen op de

RHOGO

effecten van hun inzet.” Pot: “Ik zou graag zien dat hiervoor structurele middelen zijn. De verzekeraar betaalt ze nu uit innovatiegelden, dus het is de vraag of ze volgend jaar weer worden toegekend.”

Succesfactor

36 van de 95 praktijken deden in 2023 mee aan het project; begin dit jaar waren het er 40. Pot: “We hebben de CO₂-uitstoot van die 36 praktijken over 2023 gecompenseerd. Het ging om 626 ton, evenveel als de jaarlijkse uitstoot van 70 Nederlanders samen.” Meijer: “Een succesfactor is dat zorgverleners voor een flink deel worden geïnformeerd door collega-zorgverleners. Verduurzaming wordt niet opgelegd, maar gepresenteerd met praktijkvoorbeelden. De RHOGO is project-leider: we organiseren informatiebijeenkomsten en stimuleren huisartsen dat ze de Milieubarometer invullen, een plan van aanpak

maken én uitvoeren. We vragen ook naar de resultaten en stimuleren dat ze daadwerkelijk hun CO₂-uitstoot compenseren.” Praktijken worden - via de RHOGO - door de zorgverzekeraar financieel ondersteund voor hun projectdeelname.

[Dit](#) is de website over het duurzaamheidsproject van RHOGO. Je kunt Roxanne Meijer en Dennis Pot benaderen via meijer@rhogo.nl en dennis@degroenehuisarts.nl

Sterkzorg: hitteplan maken voor kwetsbare patiënten

Utrechtse eerstelijnszorgprofessionals ontzorgen die stappen willen zetten richting verduurzaming. Dat doet de werkgroep Duurzaamheid van Sterkzorg. Zo is er ondersteuning voor huisartsenpraktijken die hitteplannen maken voor kwetsbare patiënten en zijn er toolkits op het vlak van afvalstromen en medicijnverspilling.

Sterkzorg is onderdeel van de coöperatie Huisartsen Utrecht Stad (HUS). Binnen de eerstelijnsorganisatie werken huisartsen, apothekers en fysiotherapeuten samen. Er zijn 160 huisartsen aangesloten, er is een HAP (Huisartsen Speedpost Utrecht stad) en de populatie bestaat uit 260.000 inwoners.

Kiem gelegd

Op 1 januari 2022, toen Sterkzorg operationeel werd, was HUS net werk gaan maken van duurzaamheid. Een groepje huisartsen had hiervoor de kiem gelegd. Een van hen, Jessie Neffke, is medeoprichter van [De Groene Huisarts](#). Zij vertelt: “Deze

landelijke organisatie ondersteunt huisartsen bij verduurzaming. Hetzelfde wilde een aantal huisartsen in Utrecht stad doen op regionaal niveau. We richtten ons in een open brief tot de toenmalige directie van HUS, waarop een uitnodiging volgde voor een gesprek.”

Na één onderhoud hadden de huisartsen de directie aan hun zijde. Mi Sun van Helvoort-van der Mannen is projectleider bij Sterkzorg. Zij zegt: “Er werd een werkgroep duurzaamheid opgericht, bestaande uit een projectleider, vier huisartsen en een apotheker. Verder zocht de medisch directeur contact

Mi Sun van Helvoort & Jessie Neffke

met zorgverzekeraar Zilveren Kruis. Die heeft voor april 2022 tot april 2024 gelden toegelend voor uitvoering van de duurzaamheidsplannen.”

Méér dan isolatie

Hoe wisten de huisartsen de directeur-bestuurder te overtuigen? Neffke: “Door te vertellen dat verduurzaming méér is dan isolatie van een pand. Zorgverleners dragen met hun gedrag bij aan vervuiling en CO₂-uitstoot. We hebben de verantwoordelijkheid dat te veranderen. In de toekomst krijgen we ook steeds meer te maken met de gezondheidsgevolgen van klimaatverandering. Dit gaat leiden tot toenemende wet- en regelgeving waar zorgverleners aan moeten voldoen op dat vlak. Het is zinvol daarop voorbereid te zijn en straks niet achter de feiten aan te lopen.”

Daar komt bij, vervolgt ze, dat huisartsen

goede intenties hebben, maar behoefte voelen aan ondersteuning. “Dat bleek in 2020 uit [onderzoek](#) Tachtig procent van de huisartsen wil iets doen aan verduurzaming, maar weet niet wat te doen, waar informatie te vinden en waar de tijd vandaan te halen. Dit moet worden geregeld vanuit de regionale organisatie.”

Circulair werken

De werkgroep heeft sindsdien veel initiatieven ontplooid; het overzicht is [hier](#) te vinden. In 2022 kwamen bijvoorbeeld toolkits gereed: op het vlak van [afvalstromen](#) en [medicijnverspilling](#) Van Helvoort-van der Mannen: “Ze staan vol tips en informatie. In de eerste toolkit gaat het om minder afval produceren, afvalscheiding optimaliseren, duurzamer inkopen en circulair werken. In de tweede staat hoe je medicijnverspilling terugdringt en je je meer bewust wordt van

‘Met kleine, behapbare stapjes volgen wij de weg naar een groot doel’

de thematiek. Vijftien huisartsenpraktijken én hun belangrijkste apothekers doen mee aan een pilot. De toolkits zijn ook beschikbaar voor de andere praktijken.”

Sterkzorg intensiverde de ondersteuning met webinars en scholingen over de toolkits. Verder belde de projectleider met praktijken. Van Helvoort-van der Mannen: “In de aanloop van de dag kan de aandacht voor verduurzaming verslappen. Daarom informeerde mijn voorganger bij praktijken of ze het onderwerp nog op het netvlies hadden. En of er nog vragen waren of behoefte was aan aanvullende ondersteuning?”

Hitteplan

In 2022 kwam ook een [document](#) beschikbaar waarmee huisartsenpraktijken een hitteplan voor een kwetsbare patiënt kunnen opstellen en uitvoeren. Het doel: voorkomen dat kwetsbare patiënten gezondheidsrisico's lopen door een hittegolf. Daarmee illustreert Sterkzorg dat aanpassing aan klimaatverandering óók duurzaamheid is.

Neffke: "Huisartsenpraktijken brengen bijvoorbeeld hoog-risicopatiënten in kaart en stellen ieders rol vast in tijden van langdurige warmte. Hebben de regionale VVT-organisaties bijvoorbeeld een hitteplan en wordt dit uitgedragen aan de medewerkers? Weten mantelzorgers in welke situatie ze bij wie aan de bel kunnen trekken?"

Ze vervolgt: "Huisartsenpraktijken hoeven niet zelf elke stap te zetten; het zal bijvoor-

beeld doorgaans een VVT-medewerker zijn die nagaat of iemand een warme woning en zonwering heeft. Met het plan krijg je kwetsbare patiënten in beeld en is duidelijk welke rol de betrokkenen hebben in het hitteplan."

Twee lijnen

Wat is de juiste aanpak bij verduurzamen? Met kleine projecten beginnen en langzaam verder groeien? Of meteen grote doelen stellen? Beide, zegt Neffke. "Duurzaamheid moet voortdurend een stip op de horizon zijn. Het is er altijd, want gezonde zorg is duurzame zorg. Tegelijk volgen wij de weg ernaartoe met kleine, behapbare stapjes."

Sterkzorg heeft ook een toolkit voor duurzame voeding ontwikkeld. Voor meer informatie over het duurzaamheidsproject van Sterkzorg kun je contact zoeken met [Jessie Neffke](#) en [Mi Sun van Helvoort-van der Mannen](#)

Stroomz:

betere waterkwaliteit met minder medicatie

Marian Gersen en Marjo Toemen (actief binnen CaZo)

Effectief de kwaliteit van water verbeteren. Bij Stroomz is men zich ervan bewust dat een lange adem én brede samenwerking nodig zijn om dit voor elkaar te krijgen. Staflid algemeen Marian Gersen: “We willen onze acties uitvoeren in samenhang met wat zorgverzekeraars, gemeenten, zorggroepen, apotheken, de waterschappen en patiënten doen.”

Financieren Eindhoven en omliggende gemeenten de plaatsing van retourboxen voor medicatie in apotheken? Initiatiefnemer CaZo, zorggroep van apotheken in Zuidoost-Brabant, en Stroomz wachten het antwoord af. Als patiënten overtollige geneesmiddelen kunnen deponeren in uniforme en herkenbare retourboxen, zouden CaZo en Huisartsen Brainport dat ervaren als de eerste stap op weg naar het gezamenlijke doel minder medicatie(resten) in het water te laten belanden. Het zou een reactie teweegbrengen in de keten van partijen die hiernaar streven. In Huisartsen Brainport zijn PoZoB, Stroomz, huisartsenposten en de LHV verenigd.

Bevlogen huisartsen

Stroomz is een zorggroep voor de regio Eindhoven. De organisatie bestaat uit 29 grootschalige huisartsenpraktijken en gezondheidscentra. De populatie telt 210.000 inwoners. Evenals PoZoB, huisartsenorganisatie in Zuidoost-Brabant en Midden-Limburg, maakt Stroomz sinds 2022 werk van verduurzaming. “Het begon dankzij bevlogen huisartsen uit beide organisaties”, zegt Marian Gersen. “Dit heeft geleid tot een gezamenlijk green team, inmiddels green team Post-Z genaamd, naar de samenwerkingsvorm tussen Stroomz en PoZoB. Het wordt gevormd door zeven huisartsen en mijzelf.”

INLEIDING →

WERKEN AAN DUURZAAMHEID →

STAPPENPLAN →

PRAKTIJKVERHALEN →

Papier behandelbank

Het gezelschap organiseerde in 2022 een webinar voor huisartsen, doktersassistenten, praktijkondersteuners en praktijkmanagers. Gersen: “We waren positief verrast door de belangstelling. Er waren 115 deelnemers.

Met het webinar hadden we twee doelen:

- 1 Bewustwording over duurzaamheid vergroten. Wat is de impact van de eerstelijnsgezondheidszorg op het milieu?
- 2 Praktijken attenderen op mogelijke quick wins. Bijvoorbeeld: papier dat na gebruik op de behandelbank nog schoon is, hoort niet in de prullenbank, maar bij het oud papier.”

Een jaar later, in maart 2023, volgde vanuit Stroomz een bijeenkomst voor stakeholders. De ‘Strategiesessie Duurzaamheid’ werd

bijgewoond door vertegenwoordigers van zorgverzekeraars, gemeente Eindhoven, apothekerszorggroep CaZo, Waterschap de Dommel en bestuurders en zorgverleners uit de eerste lijn. Gersen: “Alle partijen onderschreven het belang van verbetering van waterkwaliteit in de regio. De sessie heeft er ook aan bijgedragen dat verzekeraars innovatiegelden vrijmaakten voor de duur-

zaamheidsambities uit de meerjarenstrategie van Stroomz. VGZ is onze preferente verzekeraar en CZ is de andere. De gelden zijn voor 2024 en 2025.”

Gezamenlijke verantwoordelijkheid

Verbetering van waterkwaliteit heeft een plek gekregen in de meerjarenstrategie. Minder geneesmiddelen zouden door toilet

of wasbak moeten worden gespoeld. Alle spelers in de keten hebben een verantwoordelijkheid om dit te bereiken, aldus Stroomz. Gersen: “De huisarts kan bijvoorbeeld terughoudender zijn met het voorschrijven van geneesmiddelen. Burgers zouden zich er meer bewust van kunnen worden dat een gezonde leefstijl niet alleen de kans op ziekten vermindert, maar ook leidt tot minder medicatiegebruik. Zorgverzekeraars op hun beurt kunnen dit stimuleren met voorlichtingscampagnes.”

Op dit moment ligt de bal bij de gemeenten in de regio Eindhoven, stelt Gersen. “Wij kijken met plezier naar Den Bosch. Geïnspireerd door de [landelijke ketenaanpak Medicijnresten uit Water](#) heeft die gemeente herkenbare retourboxen in apotheken gefinancierd. Burgers leveren overtollige medicijnen in, die gratis worden afgevoerd en verbrand door

‘Wees terughoudender met het voorschrijven van geneesmiddelen’

de gemeente. Volgens CaZo en ons is dit een taak voor de overheid, omdat het anders een kostenpost voor apotheken zou worden.”

Ondersteuning praktijken

Het tweede duurzaamheidsspoor in de meerjarenstrategie is ondersteuning voor huisartsenpraktijken. Dit is ook mogelijk dankzij de verzekeraars. Gersen: “Stroomz reikt via deze weg drie vrijblijvende opties aan. De eerste is de [Milieubarometer Huisartsenpraktijk](#), waarmee je zicht krijgt op je milieubelasting en potentiële verbeteracties. De tweede is de [quickscan](#). Praktijken kunnen hiermee duurzame stappen zetten. Praktijkhouders

hebben de mogelijkheid deze methode te laten meelopen in de praktijkaccreditering van NPA. De derde optie in 2024 is om als praktijk te beginnen met een verbeteractie, al dan niet met ondersteuning en kennis vanuit Stroomz. Ons doel is dat elke praktijk in 2025 met optie één of twee aan de slag is.”

Voor meer informatie over verduurzaming bij Stroomz: benader Marian Gersen via m.gersen@stroomz.nl

LITERATUURLIJST

1. IPCC, 2023: *Climate Change 2023: Synthesis Report*. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Core Writing Team, H. Lee and J. Romero (eds.)]. IPCC, Geneva, Switzerland, pp. 35-115, doi: 10.59327/IPCC/AR6-9789291691647.
2. Wuijts et al. Effecten klimaat op gezondheid. Actualisatie van de Nationale Adaptatiestrategie. RIVM. 2016.
3. Steenmeijer MA, Rodrigues JFD, Zijp MC, Waaijers-van der Loop SL. The environmental impact of the Dutch health-care sector beyond climate change: an input-output analysis. *Lancet Planet Health*. 2022 Dec;6(12):e949-e957. doi:10.1016/S2542-5196(22)00244-3. PMID: 36495889.
4. Green Deal Duurzame zorg, 2023 [internet]. Bron: [Green Deal Samen werken aan duurzame zorg](#) | Greendeals [geraadpleegd 27 december 2022].
5. [Milieucentraal](#), <https://www.milieucentraal.nl/duurzaam-vervoer/elektrische-auto/alles-over-elektrische-auto/>.
6. [Milieucentraal](#), 2024 [internet]. Bron: <https://www.milieucentraal.nl/duurzaam-vervoer/co2-uitstoot-fiets-ov-en-auto/> [geraadpleegd 23 januari 2024].
7. <https://www.expertisecentrumverduurzamingzorg.nl/wp-content/uploads/2023/08/Subsidies-financiele-regeligen-voor-energiebesparing-in-de-zorg-2023-08-def-1.pdf>. <https://knmt.nl/praktijkzaken/duurzame-mondzorg/subsidies-duurzaamheidsmaatregelen>.

Contactgegevens

InEen : info@ineen.nl
LHV : bouwadvies@lhv.nl
NHG : contactcentrum@nhg.org
Stichting Stimular: mail@stimular.nl

Colofon

Deze handreiking is een uitgave van InEen, LHV, NHG en Stichting Stimular. De ontwikkeling van deze handreiking is mogelijk gemaakt door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Interviews: Gerben Stolk, Pluma Tekst.
Ontwerp en uitvoering: Nicolien van der Gugten grafische vormgeving.

Dank aan de mensen binnen [De Groene Huisarts](#) en regionale huisartsenorganisaties die hebben meegedacht bij de totstandkoming van deze handreiking.

Juni 2024